

Sygn. akt SNO 35/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 grudnia 2013 r.

Sąd Najwyższy - Sąd Dyscyplinarny w składzie:

SSN Krzysztof Cesarz (przewodniczący)

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

Protokolant : Katarzyna Wojnicka

przy udziale Zastępcy Rzecznika Dyscyplinarnego w Sądzie Okręgowym w [...] po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 13 grudnia 2013 r.

sprawy **R. S.**

sędziego Sądu Rejonowego w [...]

w związku z odwołaniami Zastępcy Rzecznika Dyscyplinarnego i Ministra Sprawiedliwości

od wyroku Sądu Apelacyjnego - Sądu Dyscyplinarnego w [...] z dnia 5 lipca 2013 r.

utrzymuje w mocy zaskarżony wyrok, a kosztami postępowania odwoławczego obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Dyscyplinarny w [...] – po rozpoznaniu sprawy R. S., sędziego Sądu Rejonowego w [...], obwinionej o to, że w sposób oczywisty i rażący obraża przepisy prawa przez niepodjęcie działań mających na celu wyjaśnienie przyczyn śmierci małoletniego K. E., przebywającego w trybie zabezpieczenia tymczasowego w rodzinie zastępczej zawodowej A. i W. C., oraz ustalenie rzeczywistej sytuacji pozostałych

dzieci: [...], będących pod opieką A. i W. C., tj. o czyn z art. 107 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 427 ze zm. – dalej: „u.s.p.”) – wyrokiem z dnia 5 lipca 2013 r. uniewinnił obwinioną od popełnienia zarzucanego jej przewinienia służbowego i obciążył Skarb Państwa kosztami postępowania dyscyplinarnego. Podstawę wyroku stanowiły następujące ustalenia faktyczne.

Obwiniona R. S., urodz. [...], w dniu 23 września 1987 r. została mianowana asesorem sądowym w okręgu Sądu Wojewódzkiego w [...], a w dniu 21 kwietnia 1989 r. powołana na stanowisko sędziego Sądu Rejonowego w [...]. Orzekała i nadal orzeka w Wydziale Rodzinnym i Nieletnich, z tym że w okresie od 1 marca 1991 r. do 31 lipca 2004 r. pełniła funkcję Przewodniczącej Wydziału Rodzinnego i Nieletnich, a w okresie od 1 dnia sierpnia 1996 r. do 31 lipca 2008 r. funkcję Prezesa Sądu Rejonowego w [...]. Z dniem 1 stycznia 2009 r. została powołana do pełnienia funkcji sędziego wizytatora zakładów dla nieletnich i zakładów leczenia osób z zaburzeniami psychicznymi.

W dniu 13 stycznia 2012 r., w związku z wnioskiem Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w K. o zajęcie stanowiska w sprawie ustalenia miejsca pobytu małoletnich dzieci H. i D. małż. E., Sąd Rejonowy z urzędu wszczął postępowanie o zmianę postanowienia w przedmiocie wykonywania przez wymienionych władzy rodzicielskiej, po czym postanowieniem z dnia 19 stycznia 2012 r. z urzędu udzielił zabezpieczenia przez umieszczenie małoletnich: A. E. urodz. 26 lipca 2006 r., K.E. urodz. 17 czerwca 2007 r., D. E. urodz. 8 czerwca 2008 r., K. E. urodz. 6 lipca 2009 r. i K. E. urodz. 3 marca 2011 r. w rodzinie zastępczej zawodowej wskazanej przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w P. i nakazał H. E. niezwłoczne wydanie małoletnich kuratorowi sądowemu w celu wykonania postanowienia. Następnie, w dniu 3 lutego 2012 r., sędzia R. S. wyznaczyła rozprawę na dzień 7 marca 2012 r., zarządziła wezwanie na rozprawę H. E. do osobistego stawiennictwa, zawiadomienie o rozprawie D. E., odbywającego karę pozbawienia wolności w Areszcie Śledczym, i sporządzenie przez kuratora w terminie 21 dni wywiadu środowiskowego w miejscu zamieszkania H. E. W sprawozdaniu z wywiadu z dnia 6 marca 2012 r. kurator stwierdził, że nie zastał matki dzieci w miejscu jej zamieszkania oraz że kontakt z nią jest utrudniony, gdyż przebywa w różnych miejscach.

H. E. nie stawiała się na rozprawę w dniu 7 marca 2012 r., natomiast D. E. złożył wniosek o doprowadzenie go na rozprawę. Sąd dopuścił dowód z przesłuchania

uczestników postępowania, z tym że uczestnika – w drodze pomocy prawnej i w związku z tym odroczył rozprawę na „termin z urzędu”. Podczas przesłuchania w dniu 24 maja 2012 r. przed Sądem Rejonowym D. E. złożył wniosek o zbadanie możliwości umieszczenia małoletnich dzieci u jego rodziców.

Po zwrocie odezwy o udzielenie pomocy prawnej sędzia R. S. zarządzeniem z dnia 11 czerwca 2012 r. zleciła kuratorowi przeprowadzenie wywiadu w miejscu zamieszkania rodziców uczestnika pod kątem możliwości ustanowienia ich rodziną zastępczą dla małoletnich dzieci uczestników. W sprawozdaniu z dnia 14 czerwca 2012 r. kurator stwierdził, że M. i D. małż. E. nie wyrazili zgody na ustanowienie ich rodziną zastępczą. W dniu 21 czerwca 2012 r. sędzia R. S. wyznaczyła rozprawę na dzień 18 lipca 2012 r., zarządziła wezwanie uczestniczki H. E. do osobistego stawiennictwa, zawiadomienie o terminie uczestnika i przeprowadzenie wywiadu środowiskowego w miejscu zamieszkania uczestniczki.

W dniu 4 lipca 2012 r. wpłynęło do Sądu pismo Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w P., informujące, że w dniu 3 lipca 2012 r. na skutek upadku ze schodów zmarł małoletni K. E., że rodzice zastępczy, A. i W. C., u których doszło do wypadku, zostali objęci pomocą psychologiczną, natomiast małoletnie dzieci, którymi wymienieni się opiekują, zostaną objęte pomocą Poradni Psychologicznej w P. Z kolei w dniu 5 lipca 2012 r. wpłynęło pismo Zespołu d/s Pieczy Zastępczej Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, zawierające informację, że w dniu 23 maja 2012 r. odbyło się spotkanie w celu oceny sytuacji małoletnich umieszczonych w rodzinie zastępczej zawodowej A. i W. C., że dalszy pobyt dzieci w rodzinie zastępczej jest uzasadniony do czasu uregulowania ich sytuacji prawnej oraz że wskazane jest pozbawienie rodziców władzy rodzicielskiej i podjęcie procedur adopcyjnych. Do pisma dołączono formularze oceny każdego z małoletnich.

W sprawozdaniu z dnia 17 lipca 2012 r. kurator stwierdził, że H. E. prowadzi niestabilny tryb życia, w związku z czym powrót dzieci do matki nie jest możliwy.

Na rozprawie w dniu 18 lipca 2012 r., na którą uczestnicy się nie stawili, Sąd w składzie jednego sędziego w osobie R. S. na podstawie art. 576 § 2 k.p.c. *a contrario* odstąpił od wysłuchania małoletnich, pominął dowód z przesłuchania H. E. z uwagi na jej kolejne nieusprawiedliwione niestawiennictwo i – po przeprowadzeniu dowodów z dokumentów oraz po zamknięciu rozprawy przez przewodniczącą – ogłosił postanowienie orzekające co do istoty sprawy. Postanowieniem tym Sąd Rejonowy zmienił swoje

wcześniejsze postanowienie z dnia 19 października 2011 r., III R Nsm .../11, w ten sposób, że ograniczył uczestnikom H. E. i D. E. wykonywanie władzy rodzicielskiej nad małoletnimi: A. E. urodz. 26 lipca 2006 r., K. E. urodz. 17 czerwca 2007 r., D. E. urodz. 8 czerwca 2008 r. i K. E. urodz. 3 marca 2011 r. przez umieszczenie małoletnich w rodzinie zastępczej zawodowej lub odpowiedniej placówce opiekuńczo – wychowawczej wskazanej przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w P. i do czasu wykonania postanowienia utrzymał w mocy postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia z dnia 19 stycznia 2012 r. Po uprawomocnieniu się postanowienia z dnia 18 lipca 2012 r., przy piśmie z dnia 6 września 2012 r. Sąd przesłał odpis tego postanowienia wraz z odpisami sprawozdań kuratora z przeprowadzonych wywiadów do Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w P. Po uzyskaniu informacji, że dzieci małż. E. zostaną zabrane z dotychczasowego środowiska, Sąd pismem z dnia 13 września 2012 r. zwrócił się do wymienionego Centrum o wskazanie aktualnego miejsca pobytu małoletnich.

W dniu 13 września 2012 r. wpłynął do Sądu nadany faksem wniosek Prokuratora Rejonowego w P. o wszczęcie z urzędu postępowania o rozwiązanie rodziny zastępczej A. i W. C. We wniosku poinformowano, że w dniu 12 września 2012 r. zmarła małoletnia K. E. oraz że Prokuratura Rejonowa prowadzi śledztwo w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci K. E. Stwierdzono ponadto, iż zachodzi uzasadniona obawa, że rodzina zastępcza jest niewydolna, nie jest w stanie zapewnić powierzonym dzieciom właściwej opieki i w związku z tym zachodzi pilna konieczność interwencji Sądu.

W dniu 14 września 2012 r. sędzia R. S. zarządziła przeprowadzenie w trybie pilnym wywiadu środowiskowego w miejscu zamieszkania rodziny zastępczej, w której przebywa aktualnie rodzeństwo E., zwróciła się do Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w P. o przesłanie w trybie pilnym opinii i dokumentów dotyczących rodziny zastępczej zawodowej A. i W. C. i – ze względu na treść pisma Prokuratora Rejonowego w P. – wskazała na potrzebę rozważenia zasadności pobytu w tej rodzinie innych małoletnich dzieci. Zarządziła też pilne przeprowadzenie wywiadu w rodzinie zastępczej zawodowej A. i W. C.

W sprawozdaniu z wywiadu z dnia 14 września 2012 r. kurator stwierdził, że w dniu 13 września 2012 r. małoletni A., D. i K. E. zostali zabrani od A. i W. C. i umieszczeni w rodzinie A. i A. S.

W uzupełniającym sprawozdaniu z wywiadu z dnia 17 września 2012 r. kurator wskazał na konieczność ingerencji w wykonywanie władzy rodzicielskiej nad małoletnimi

K. C. i R. C. z uwagi na wydarzenia, które doprowadziły do śmierci małoletnich K. i K. E. w czasie ich pobytu w rodzinie zastępczej A. i W. C.

W dniu 8 lutego 2013 r. Prokuratura Rejonowa w P. sporządziła akt oskarżenia przeciwko A. i W. C., którym zarzucono, że w dniu 3 lipca 2012 r., działając wspólnie i w porozumieniu, dokonali pobicia małoletniego K. E., w wyniku czego nastąpiła jego gwałtowna śmierć, oraz że w okresie od stycznia 2012 r. do września 2012 r., pełniąc funkcję rodziny zastępczej zawodowej, znęcali się psychicznie i fizycznie nad pięciorgiem małoletnich dzieci małż. E. oraz nad swoją córką. Ponadto A. C. została oskarżona o to, że w dniu 12 września 2012 r. w zamiarze ewentualnym pozbawienia życia spowodowała obrażenia wewnętrzne małoletniej K. E., doprowadzając do jej gwałtownej śmierci.

Orzeczeniem z dnia 26 lutego 2013 r. Sąd Dyscyplinarny dla Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym uniewinnił B. K., Prokuratora Prokuratury Rejonowej w P. od popełnienia zarzucanego mu czynu, polegającego na nienależytym wypełnianiu w okresie od 6 lipca 2012 r. do 18 września 2012 r. obowiązków służbowych wynikających ze sprawowania wewnętrznego nadzoru służbowego nad kierowaną jednostką prokuratury w związku z prowadzonym postępowaniem w sprawie śmierci 3 – letniego K. E. Orzeczenie to nie jest prawomocne.

Obwiniona sędzia nie przyznała się do popełnienia zarzucanego jej przewinienia służbowego i wniosła o uniewinnienie.

Sąd Apelacyjny – Sąd Dyscyplinarny podkreślił, że przedstawiony stan faktyczny nie był przez strony kwestionowany. Odnosząc się do postawionego przez Zastępcę Rzecznika Dyscyplinarnego zarzutu niepodjęcia przez obwinioną działań, mających na celu wyjaśnienie przyczyn śmierci małoletniego K. E. oraz sytuacji pozostałych dzieci przebywających w rodzinie zastępczej zawodowej A. i W. C., stwierdził, iż u podstaw tego zarzutu legło założenie, że sędzia Sądu Rejonowego „prowadząca sprawę III R Nsm .../12, po otrzymaniu w dniu 4 lipca 2012 r. informacji o śmierci K. E., wiedziała o tym, że śmierć małoletniego nastąpiła w wyniku użycia wobec niego przemocy oraz że przemoc była stosowana także wobec pozostałych dzieci przebywających w rodzinie zastępczej A. i W. C. Założenie takie jest nieuprawnione. W piśmie, które wpłynęło do Sądu Rejonowego faksem w dniu 4 lipca 2012 r., Centrum Pomocy Rodzinie informowało o wypadku oraz o podjętych działaniach w celu udzielenia małoletnim i rodzicom zastępczym właściwej pomocy psychologicznej. Pismo to nie zawierało żadnych sygnałów o nieprawidłowościach

w funkcjonowaniu rodziny zastępczej. Co więcej, dnia następnego wpłynęło do Sądu pismo Zespołu d/s Pieczy Zastępczej, informujące o spotkaniu odbytym w dniu 23 maja 2012 r. w celu oceny sytuacji dzieci umieszczonych w rodzinie A. i W. C., w wyniku którego uznano dalszy pobyt małoletnich w tej rodzinie za uzasadniony. Zgodnie z art. 76 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. Nr 149, poz. 887 ze zm.; obecnie: jedn. tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 135 ze zm. – dalej: „ustawa o wspieraniu rodziny”), organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej jest wyznaczona przez starostę jednostka organizacyjna powiatu (w okolicznościach sprawy – powiatowe centrum pomocy rodzinie), w którym został utworzony zespół do spraw pieczy zastępczej. Według art. 128 tej ustawy, organizator pieczy zastępczej ocenia zarówno sytuację dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej, jak i rodzinę zastępczą. W przypadku gdy rodzina zastępcza nie wypełnia swoich funkcji lub wypełnia je niewłaściwie, starosta zawiadamia właściwy sąd (art. 71 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny). W sytuacji, w której Sąd nie był informowany o jakichkolwiek nieprawidłowościach w funkcjonowaniu rodziny zastępczej A. i W. C., trudno zgodzić się ze stanowiskiem Zastępcy Rzecznika Dyscyplinarnego, że ze względu na zaistniałe okoliczności obwiniona powinna na podstawie art. 570 ¹ § 1 k.p.c. zarządzić przeprowadzenie przez kuratora sądowego wywiadu środowiskowego, a ponadto na podstawie art. 570 ¹ § 2 k.p.c. zwrócić się o informacje do asystenta rodziny, który z rodziną małoletnich prowadził pracę określoną w przepisach o wspieraniu rodziny. Czynności przewidziane w art. 570 ¹ k.p.c. nie mają charakteru obligatoryjnego, a wyjaśnieniem okoliczności śmierci K. E. zajmowała się Prokuratura Rejonowa w P., która nie stwierdziła obiektywnych przesłanek świadczących o występowaniu przemocy w rodzinie A. i W. C., przyjmując jako wiodącą wersję, że do śmierci dziecka doszło wskutek nieszczęśliwego wypadku. Pierwsza informacja o tym, że rodzina zastępcza nie jest w stanie zapewnić powierzonym jej dzieciom właściwej opieki, dotarła do Sądu w dniu 13 września 2012 r. i po jej uzyskaniu obwiniona podjęła natychmiastowe działania bliżej opisane w przedstawionym stanie faktycznym.

Nie jest również uprawnione – stwierdził Sąd Apelacyjny – Sąd Dyscyplinarny – stanowisko Zastępcy Rzecznika Dyscyplinarnego, że obwiniona z naruszeniem art. 576 § 2 k.p.c. odstąpiła od wysłuchania rodzeństwa E. Przepis ten stanowi, że sąd w sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala, uwzględniając w miarę możliwości jego

rozsądne życzenia. Zdaniem Sądu Apelacyjnego – Sądu Dyscyplinarnego, wiarygodne i przekonujące są wyjaśnienia obwinionej, że odstępując od wysłuchania małoletnich kierowała się ustawowymi wskazaniem, takimi jak wiek dzieci i stopień ich dojrzałości, najstarsze dziecko miało bowiem 6 lat, a najmłodsze 1 rok i 8 miesięcy.

Konkludując Sąd Apelacyjny – Sąd Dyscyplinarny stwierdził, iż brak podstaw do postawienia obwinionej zarzutu popełnienia przewinienia służbowego określonego w art. 107 § 1 u.s.p., tym bardziej że w przepisie tym chodzi o oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawa, a takiej obrazy obwinionej przypisać nie można.

Od wyroku tego wnieśli odwołania Zastępca Rzecznika Dyscyplinarnego i Minister Sprawiedliwości.

Zastępca Rzecznika Dyscyplinarnego, powołując się na art. 427 § 1 i 2 oraz art. 438 pkt 3 k.p.k., w swoim odwołaniu zarzucił błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku i mający wpływ na jego treść, a polegający na wadliwym uznaniu, że na obwinionej nie ciążył obowiązek podjęcia działań mających na celu: a) wyjaśnienie przyczyn śmierci małoletniego K. E., przebywającego w trybie zabezpieczenia tymczasowego w rodzinie zastępczej A. i W. C., b) ustalenie rzeczywistej sytuacji pozostałych dzieci: A., K., D. i K. E. – pomimo że nie pozwalał na to zebrany w sprawie i ujawniony w toku postępowania jurysdykcyjnego materiał dowodowy, który to błąd doprowadził do wadliwego uznania, że zachowanie obwinionej nie stanowiło oczywistej i rażącej obrazy przepisów art. 570 ¹ § 1 i 2 k.p.c. i uniewinnienia jej od popełnienia przewinienia dyscyplinarnego określonego w art. 107 § 1 u.s.p. Podnosząc ten zarzut Zastępca Rzecznika Dyscyplinarnego wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu – Sądowi Dyscyplinarnemu do ponownego rozpoznania.

Minister Sprawiedliwości, powołując się na art. 427 § 2 i art. 438 pkt 1 i 3 k.p.k. w związku z art. 128 u.s.p., w swoim odwołaniu zarzucił: 1) błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, który miał wpływ na treść wyroku, przez wadliwe przyjęcie, że na obwinionej nie spoczywał obowiązek podjęcia działań mających na celu wyjaśnienie przyczyn śmierci małoletniego K. E., przebywającego w trybie zabezpieczenia tymczasowego w rodzinie zastępczej A. i W. C. oraz ustalenie rzeczywistej sytuacji pozostałych dzieci: A., K., D. i K. E., a w konsekwencji przyjęcie, że zaniechanie tych czynności nie stanowiło przewinienia dyscyplinarnego z art. 107 § 1 u.s.p., w sytuacji, kiedy

prawidłowa analiza zebranego w sprawie materiału dowodowego prowadzi do przeciwnego wniosku, 2) obrazę art. 107 § 1 u.s.p., polegającą na jego błędnym niezastosowaniu, będącym skutkiem przyjęcia, że objęte zarzutem zachowanie obwinionej nie wyczerpało znamion przewinienia dyscyplinarnego w postaci oczywistej i rażącej obrazy art. 570 ¹ § 1 i 2 oraz art. 576 § 2 k.p.c. Podnosząc te zarzuty Minister Sprawiedliwości wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu – Sądowi Dyscyplinarnemu do ponownego rozpoznania.

Obwiniona wniosła o utrzymanie zaskarżonego wyroku w mocy, a w odpowiedzi na odwołanie Ministra Sprawiedliwości o pozostawienie tego odwołania bez rozpoznania, ponieważ zostało ono podpisane przez podsekretarza stanu, który nie jest uprawniony do złożenia odwołania w zastępstwie Ministra Sprawiedliwości.

Sąd Najwyższy – Sąd Dyscyplinarny zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności rozważenia wymaga wniosek o pozostawienie odwołania Ministra Sprawiedliwości bez rozpoznania z tej przyczyny, że zostało ono podpisane przez podsekretarza stanu, który – zdaniem obwinionej – nie jest uprawniony do wniesienia w zastępstwie Ministra Sprawiedliwości odwołania od wyroku sądu dyscyplinarnego. Uzasadniając swoje stanowisko obwiniona powołała się na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2003 r., SNO 62/03 (OSN-SD 2003, poz. 81).

Odnosząc się do tego zarzutu trzeba przypomnieć, że, zgodnie z art. 121 § 1 u.s.p., od wydanych w pierwszej instancji wyroków sądu dyscyplinarnego przysługuje odwołanie obwinionemu i rzecznikowi dyscyplinarnemu, a także Krajowej Radzie Sądownictwa i Ministrowi Sprawiedliwości. Nie ulega zatem wątpliwości, że Minister Sprawiedliwości jest podmiotem uprawnionym do wniesienia odwołania, kontrowersje wywołuje natomiast sposób wykonywania przez Ministra Sprawiedliwości uprawnień przewidzianych w Prawie o ustroju sądów powszechnych, w tym uprawnienia do wniesienia odwołania od wyroku sądu dyscyplinarnego. Problem ten jest źródłem rozbieżności zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie.

W niniejszej sprawie odwołanie od wyroku Sądu Apelacyjnego zostało wniesione przez podsekretarza stanu z powołaniem się na upoważnienie Ministra Sprawiedliwości. W powołanym przez obwinioną postanowieniu z dnia 17 października 2003 r., SNO 62/03, Sąd

Najwyższy – w ślad za wcześniejszym swoim postanowieniem z dnia 24 kwietnia 2003 r., WK 4/03 (OSNKiW 2003, nr 7-8, poz. 65) – stanął na stanowisku, że podsekretarz stanu nie jest uprawniony do wniesienia kasacji nadzwyczajnej w zastępstwie Ministra Sprawiedliwości, jeżeli w Ministerstwie powołany został sekretarz stanu.

W uchwale pełnego składu Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2007 r., BSA I – 4110 – 5/07 (OSNC 2008, nr 4, poz. 42, OSNKiW 2008, nr 3, poz. 23) przyjęto natomiast, że uprawnienie Ministra Sprawiedliwości do delegowania sędziego do pełnienia obowiązków sędziego w innym sądzie (art. 77 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.) może być w jego zastępstwie (art. 37 ust. 5 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów, jedn. tekst: Dz. U. z 2003 r. Nr 24, poz. 199 ze zm.) albo z jego upoważnienia (art. 37 ust. 1 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów) wykonywane przez sekretarza stanu lub podsekretarza stanu.

Z kolei w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 lipca 2013 r., III CZP 46/13 (OSNC 2013, nr 12, poz. 135), przyjęto, że przewidziane w art. 75 § 3 w związku z art. 75 § 2 pkt 1 u.s.p. uprawnienie do przeniesienia sędziego na inne miejsce służbowe przysługuje wyłącznie Ministrowi Sprawiedliwości, w związku z czym nie może być przekazane innej osobie, w tym sekretarzowi lub podsekretarzowi stanu.

Rozbieżnie rozstrzygana w orzecnictwie Sądu Najwyższego kwestia dopuszczalności przenoszenia przez Ministra Sprawiedliwości niektórych uprawnień przewidzianych w Prawie o ustroju sądów powszechnych na sekretarza lub podsekretarza stanu będzie ponownie przedmiotem rozważań pełnego składu Sądu Najwyższego na posiedzeniu w dniu 28 stycznia 2014 r. W tej sytuacji Sąd Najwyższy – Sąd Dyscyplinarny – mając na względzie stanowisko wyrażone w uchwale pełnego składu Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2007 r., BSA I – 4110 – 05/07 – uznał, iż do czasu ponownego rozważenia spornej kwestii należy przyjąć, że odwołanie w niniejszej sprawie zostało wniesione przez osobę uprawnioną.

W odwołaniu Zastępcy Rzecznika Dyscyplinarnego oraz Ministra Sprawiedliwości podniesiono zarzut błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku, polegającego na wadliwym uznaniu, że na obwinionej nie spoczywał obowiązek podjęcia działań mających na celu wyjaśnienie przyczyn śmierci małoletniego K. E. przebywającego

w trybie zabezpieczenia tymczasowego w rodzinie zastępczej zawodowej A. i W. C. oraz ustalenie rzeczywistej sytuacji pozostałych dzieci: A., K., D. i K. E.

Przystępując do rozważenia tego zarzutu trzeba zauważyć, że złożony wniosek o rozpoznanie sprawy nie czynił zadość wymaganiom przewidzianym w art. 114 § 4 u.s.p., nie zawierał bowiem dokładnego wskazania czasu popełnienia czynu będącego przedmiotem postępowania. Czas ten został określony tylko za pomocą zdarzeń uznanych przez Zastępcę Rzecznika Dyscyplinarnego za przewinienie służbowe, o którym mowa w art. 107 § 1 u.s.p. Wskazanie to pozwala na stwierdzenie, że czyn będący przedmiotem postępowania dyscyplinarnego miał być popełniony w czasie od dnia 4 lipca 2012 r., kiedy to do Sądu Rejonowego wpłynęło pismo Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w P. informujące o śmierci małoletniego K. E., do dnia zakończenia postępowania w sprawie III R Nsm .../12, a najdalej do końca lipca 2012 r., kiedy to obwiniona udała się na urlop wypoczynkowy. W tak zakreślonych ramach czasowych obwinionej zarzucono obrazę przepisów art. 570¹ § 1 i 2 oraz art. 576 § 2 k.p.c.

Pierwszy z powołanych przepisów, w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2012 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 149, poz. 887), stanowi, że sąd opiekuńczy może zarządzić przeprowadzenie przez kuratora sądowego wywiadu środowiskowego, a także zwrócić się do właściwej jednostki organizacyjnej wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej o informacje dotyczące małoletniego i jego środowiska, a w szczególności dotyczące zachowania się i warunków wychowawczych małoletniego, sytuacji bytowej rodziny, przebiegu nauki małoletniego i sposobu spędzania czasu wolnego, jego kontaktów środowiskowych, stosunku do niego rodziców lub opiekunów, podejmowanych oddziaływań wychowawczych, stanu zdrowia i znanych w środowisku uzależnień małoletniego. Z kolei § 2 tego artykułu stanowi, że w przypadku gdy z rodziną małoletniego asystent rodziny prowadzi pracę określoną w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, sąd opiekuńczy zwraca się o informacje, o których mowa w § 1, do właściwej jednostki organizacyjnej wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Przytoczone przepisy mają na celu umożliwienie sądowi opiekuńczemu pozyskania szerszej wiedzy o sytuacji małoletniego i jego środowisku. Użyty w art. 570¹ § 1 k.p.c. zwrot „...w szczególności...” wskazuje, że sąd opiekuńczy ma szerokie uprawnienia w zakresie ustalania danych dotyczących małoletniego i jego środowiska, może bowiem nakazać kuratorowi zgromadzenie także innych danych niż wymienione w treści przepisu,

jeżeli będzie to uzasadnione ze względu na rodzaj i charakter sprawy. Ustawodawca posłużył się wprowadzie sformułowaniem „...sąd opiekuńczy może...”, nie ulega jednak wątpliwości, że ilekroć zachodzi taka potrzeba, skorzystanie z przewidzianych w art. 570¹ k.p.c. środków pozyskania wiedzy o sytuacji małoletniego jest obowiązkiem sądu opiekuńczego.

Śmierć małoletniego dziecka, umieszczonego w trybie zabezpieczenia tymczasowego w rodzinie zastępczej, jest zdarzeniem tak dalece ważnym i wyjątkowym, że nie może pozostać bez żadnej reakcji sądu opiekuńczego. Nie chodzi przy tym – jak podnieśli skarżący – o wyjaśnienie przyczyn śmierci, gdyż nie leży to w gestii sądu opiekuńczego, lecz o zbadanie okoliczności tego zdarzenia i sytuacji pozostałych małoletnich pozostających w dalszym ciągu pod pieczę tych samych rodziców zastępczych. Od podjęcia takich działań – wbrew odmiennej ocenie Sądu Apelacyjnego – nie zwalniały obwinionej ani zawarte w kolejnych pismach Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w P. informacje o objęciu rodziców zastępczych pomocą psychologiczną, o podjętych staraniach w celu objęcia małoletnich pomocą Poradni Psychologicznej w P. oraz o spotkaniu odbytym w dniu 23 maja 2012 r., podczas którego uznano dalszy pobyt małoletnich w rodzinie A. i W. C. za uzasadniony, ani wynikające z przepisów ustawy o wspieraniu rodziny regulacje dotyczące organizacji rodzinnej pieczy zastępczej oraz obowiązków ciążyących na jej organizatorze. Wyjątkowość i powaga zdarzenia, które nastąpiło już po spotkaniu odbytym w dniu 23 maja 2012 r., wymagały sprawdzenia informacji uzyskanych przez sąd opiekuńczy. W okolicznościach sprawy powinno to nastąpić w drodze zarządzenia przeprowadzenia przez kuratora sądowego wywiadu środowiskowego. Zwracanie się o dodatkowe informacje do Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w P. nie było – wbrew odmiennej ocenie skarżących – celowe, skoro właśnie stamtąd pochodziły pisma informujące o zaistniałym zdarzeniu i sytuacji w rodzinie A. i W. C. Walor sprawdzający mógł mieć natomiast wywiad kuratora sądowego.

Konkludując ten wątek rozważań trzeba stwierdzić, że zarzut błędu w ustaleniach faktycznych, polegającego na przyjęciu, iż na obwinionej, po otrzymaniu w dniu 4 lipca 2012 r. pisma informującego o śmierci małoletniego K. E., nie spoczywał obowiązek przeprowadzenia przez kuratora sądowego wywiadu środowiskowego w celu ustalenia rzeczywistej sytuacji małoletnich [...], jest uzasadniony.

Drugi z przepisów, który – zdaniem skarżących – miał doznać naruszenia, mianowicie art. 576 § 2 k.p.c., w brzmieniu ustalonym przez ustawę z dnia 6 listopada 2008 r. (Dz. U. Nr 220, poz. 1431), stanowi, że sąd w sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala, uwzględniając w miarę możliwości jego rozsądne życzenia. Wysłuchanie odbywa się poza salą posiedzeń sądowych.

Z protokołu rozprawy odbytej w sprawie III Nsm .../12 dniu 18 lipca 2012 r. wynika, że Sąd Rejonowy postanowił „...na podstawie art. 576 § 2 k.p.c. *a contrario* odstąpić od wysłuchania małoletnich...”.

Zarówno z powołanego protokołu rozprawy, jak i z wydanego w dniu 18 lipca 2012 r. postanowienia orzekającego co do istoty sprawy wynika ponadto, że sprawa III Nsm .../12 – wbrew odmiennym ustaleniom Sądu Apelacyjnego – rozpoznawana była przez Sąd Rejonowy w składzie jednego sędziego i dwóch ławników, a składowi orzekającemu przewodniczyła obwiniona sędzia. Okoliczność ta uszła uwagi Sądu Apelacyjnego, podobnie jak art. 509 k.p.c. w brzmieniu ustalonym przez ustawę z dnia 15 marca 2007 r. (Dz. U. Nr 112, poz. 766), według którego sprawy o pozbawienie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej w pierwszej instancji sąd rozpoznaje w składzie jednego sędziego i dwóch ławników.

Uwagi skarżących uszła z kolei okoliczność, że uznane przez nich za przewinienie dyscyplinarne odstąpienie na rozprawie w dniu 18 lipca 2012 r. od wysłuchania małoletnich [...] było postanowieniem sądu, a więc decyzją kolegiąlną, ściśle związaną z orzekaniem. Trzeba przypomnieć, że, zgodnie z art. 216¹ § 1 k.p.c. w brzmieniu ustalonym przez ustawę z dnia 6 listopada 2008 r. (Dz. U. Nr 220, poz. 1431), sąd w sprawach dotyczących osoby małoletniego dziecka wysłucha je, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Podobnie kwestię tę reguluje art. 576 § 2 k.p.c. w brzmieniu ustalonym przez tę samą ustawę z dnia 6 listopada 2008 r., jest w nim bowiem również mowa o wysłuchaniu małoletniego, jeżeli jego rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości na to pozwala. Spełnienie tych przesłanek musi być ocenione przez sąd w świetle okoliczności sprawy w odniesieniu do konkretnego małoletniego dziecka. Ze względu na to, że wysłuchanie dziecka stanowi czynność procesową, zarówno o jej przeprowadzeniu, jak i pominięciu decyduje sąd, a więc skład orzekający sądu, a nie jego przewodniczący.

Jak wyjaśnił już Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 listopada 2013 r., SNO 31/13, odpowiedzialność dyscyplinarna unormowana w art. 107 – 133 u.s.p., jest odpowiedzialnością zindywidualizowaną, co oznacza, że sędzia odpowiada wyłącznie za popełniony przez siebie delikt. Dlatego też nie można w zasadzie przypisać sędziemu przewinienia dyscyplinarnego polegającego jedynie na uczestnictwie w czynności procesowej podejmowanej przez sąd orzekający kolegialnie. Wyjątki od tej zasady, dotyczące tzw. „bezprawia sądowego”, nie mają zastosowania w niniejszej sprawie. Poza tym, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, przewinienie dyscyplinarne, polegające na oczywistej i rażącej obrazie przepisów prawa, może być w zasadzie tylko wynikiem naruszenia przepisów postępowania, niewiążących się ściśle z samym orzekaniem. Odmienne ujęcie tego zagadnienia trudno byłoby pogodzić z art. 178 ust. 1 Konstytucji RP, zgodnie z którym sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2002 r., SNO 29/02, OSN-SD 2002, poz. 36, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2003 r., SNO 48/03, OSN-SD 2003, poz. 60, z dnia 29 czerwca 2007 r., SNO 39/07, OSN-SD 2007, poz. 56, z dnia 27 czerwca 2008 r., SNO 50/08, OSN-SD 2008, poz. 64, z dnia 7 maja 2008 r., SNO 45/08, OSN-SD 2008, poz. 11, z dnia 17 czerwca 2008 r., SNO 48/08, OSN-SD 2008, poz. 14, z dnia 15 listopada 2012 r., SNO 46/12, nie publ. i z dnia 7 listopada 2013 r., SNO 31/13 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2005 r., SNO 18/05, OSN-SD 2005, poz. 8).

Z tych względów czynność procesowa, polegająca na odstąpieniu na rozprawie w dniu 18 lipca 2012 r. od wysłuchania małoletnich, podjęta przez sąd, w składzie którego uczestniczyła obwiniona sędzia., nie może być kwalifikowana jako przewinienie dyscyplinarne w rozumieniu art. 107 § 1 u.s.p. Jest to czynność, która podlega kontroli w toku instancji w razie wniesienia środka odwoławczego.

Uzasadniony jest zatem tylko zarzut błędu w ustaleniach faktycznych, polegającego na przyjęciu, że na obwinionej, po otrzymaniu w dniu 4 lipca 2012 r. pisma informującego o śmierci małoletniego K. E., nie spoczywał obowiązek zarządzenia przeprowadzenia przez kuratora sądowego wywiadu środowiskowego w celu ustalenia rzeczywistej sytuacji małoletnich [...]. Trzeba jednak podkreślić, że, zgodnie z art. 438 pkt 3 k.p.k. w związku z art. 128 u.s.p., uznanie błędu w ustaleniach faktycznych za podstawę uchylenia lub zmiany orzeczenia wymaga wykazania, że błąd ten mógł mieć wpływ na treść podjętego

rozstrzygnięcia. Okoliczności tej skarżący jednak nie wykazali. Skarżący mają rację podnosząc, że zaniechanie przez obwinioną zarządzenia przeprowadzenia wywiadu środowiskowego nastąpiło z obrazą art. 570 ¹ § 1 k.p.c. Konstatacja ta nie jest jednak wystarczająca do przypisania obwinionej przewinienia służbowego, o którym mowa w art. 107 § 1 u.s.p. Według tego przepisu przewinieniem dyscyplinarnym jest nie każda, lecz tylko „...oczywista i rażąca obraza przepisów prawa...”. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, znamię oczywistości odnosi się do rodzaju, wagi i rozmiaru błędu popełnionego przy stosowaniu i wykładni prawa. Obraza jest oczywista, gdy popełniony błąd jest łatwy do stwierdzenia, i bez głębszej analizy można zastosować właściwy przepis, a rozumienie przepisu prawa nie powinno budzić wątpliwości u przeciętnej osoby o kwalifikacjach prawniczych. Określenie rażąca odnosi się natomiast do skutków obrazy przepisów prawa. Oznacza to, że popełniony błąd musi narażać na szwank prawa i istotne interesy stron lub innych osób biorących udział w postępowaniu albo powodować szkodę. Dla uznania obrazy przepisów prawa za przewinienie dyscyplinarne konieczne jest przypisanie jej obu tych cech łącznie. Od strony podmiotowej natomiast do przypisania sędziemu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego wystarczający jest każdy rodzaj winy, także wina nieumyślna (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 października 2002 r., SNO 29/02, OSN-SD 2002, poz. 36 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 czerwca 2002 r., SNO 18/02, OSN-SD 2002, poz. 9, z dnia 29 października 2003 r., SNO 48/03, OSN-SD 2003, poz. 60, z dnia 12 listopada 2003 r., SNO 71/03, OSN-SD 2003, poz. 65, z dnia 2 czerwca 2006 r., SNO 24/06, OSN-SD 2006, poz. 39, z dnia 10 października 2006 r., SNO 57/06, OSN-SD 2006, poz. 65, z dnia 27 lutego 2008 r., SNO 9/08, OSN-SD 2008, poz. 4, z dnia 17 czerwca 2008 r., SNO 48/08, OSN-SD 2008, poz. 14, z dnia 13 września 2011 r., SNO 34/11, OSN-SD 2011, poz. 43 i z dnia 28 października 2011 r., SNO 42/11, OSN-SD 2011, poz. 51).

W niniejszej sprawie obwiniona zaniechała zarządzenia przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, ponieważ uznała działania Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w P., przedstawione w pismach, które wpłynęły do Sądu Rejonowego w dniach 4 i 5 lipca 2012 r., za wystarczające, tym bardziej że wcześniej nie docierały do Sądu informacje o nieprawidłowościach w rodzinie zastępczej A. i W. C., a wyjaśnieniem okoliczności śmierci małoletniego K. E. zajmowała się Prokuratura Rejonowa w P. Oceny tej – o czym była już mowa – nie można uznać za prawidłową. Obwinionej można więc postawić zarzut obrazy

art. 570¹ § 1 k.p.c., lecz obraza ta nie wyczerpuje znamion obrazy oczywistej i rażącej w rozumieniu art. 107 § 1 u.s.p. Przemawia za tym kilka okoliczności, w tym wzgląd na regulacje zawarte w ustawie o wspieraniu rodziny, zwłaszcza w rozdziałach 1 i 2 działu III tej ustawy, określające zadania organizatora rodzinnej pieczy zastępczej, którym jest wyznaczona przez starostę jednostka organizacyjna powiatu, brak wcześniejszych informacji o jakichkolwiek nieprawidłowościach w funkcjonowaniu rodziny zastępczej A. i W. C. oraz świadomość, że o śmierci małoletniego K. E. została poinformowana jednostka zajmująca się organizowaniem pieczy zastępczej, a wyjaśnianiem okoliczności i przyczyn śmierci zajmują się organy ścigania. Z tych przyczyn obrazy art. 570¹ § 1 k.p.c. nie można uznać za przewinienie dyscyplinarne.

Konkludując trzeba stwierdzić, że wykazany przez skarżących błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku Sądu Apelacyjnego nie mógł mieć wpływu na treść podjętego rozstrzygnięcia. Oznacza to, że wspomniany błąd nie stanowi podstawy uchylecia ani zmiany zaskarżonego wyroku.

Sąd Najwyższy obowiązany jest jednak zauważyć, że – wbrew odmiennym ustaleniom Sądu Apelacyjnego – pierwszą informacją o tym, że A. i W. C. nie są w stanie zapewnić małoletnim dzieciom właściwej i bezpiecznej opieki nie było pismo Prokuratury Rejonowej w P. z dnia 13 września 2012 r. Jak wynika z akt sprawy, w dniu 23 sierpnia 2012 r. do III Wydziału Rodzinny i Nieletnich Sądu Rejonowego wpłynęło pismo Komendy Powiatowej Policji w P. z dnia 13 sierpnia 2012 r. z wnioskiem o wydanie odpisów postanowień tego Sądu z dnia 19 października 2011 r., III R Nsm .../11 i z dnia 19 stycznia 2012 r., III R Nsm .../12. W piśmie tym Komenda Policji poinformowała, że prowadzi śledztwo w sprawie nieumyślnego spowodowania w dniu 3 lipca 2012 r. śmierci K. E. i wskazała sygnaturę akt tej sprawy. Na piśmie, o którym mowa, znajduje się sporządzone pismem ręcznym zarządzenie o treści: „...wydać zgodnie z wnioskiem...”, opatrzone datą 28 sierpnia 2012 r.

Nie ulega wątpliwości, że w powiązaniu z wcześniejszymi informacjami o śmierci małoletniego K. E., która miała nastąpić w wyniku nieszczęśliwego wypadku, po otrzymaniu powołanego pisma Komendy Powiatowej Policji konieczne było niezwłoczne podjęcie czynności w celu zbadania rzeczywistej sytuacji małoletnich [...], przebywających w dalszym ciągu w rodzinie zastępczej A. i W. C. Z ustaleń Sądu Apelacyjnego wynika, że

małoletni A., D. i K. . zostali zabrani od A. i W. C. dopiero w dniu 13 września 2012 r., po śmierci małoletniej K. E., która nastąpiła w dniu 12 września 2012 r.

Sąd Najwyższy nie mógł jednak dokonać oceny skutków zaniechania podjęcia wymaganych czynności niezwłocznie po otrzymaniu pisma Komendy Powiatowej Policji z dnia 13 sierpnia 2012 r., ponieważ wykraczały one poza ramy czasowe czynu będącego przedmiotem niniejszego postępowania.

Z tych względów Sąd Najwyższy – Sąd Dyscyplinarny na podstawie art. 437 § 1 k.p.k. w związku z art. 128 u.s.p. utrzymał zaskarżony wyrok w mocy i zgodnie z art. 133 u.s.p. kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa.